

Verwilderd griendcomplex: een vogelparadijs

Door J. M. v. d. Esch en J. L. Koolen

Tussen 1940 en 1945 zijn in het Biesboschcomplex veel griendcomplexen verwaarloosd, aangezien deze landstreek in die tijd op normale wijze vrijwel niet was te bereiken. Daarna bleek het voor diverse complexen niet meer lonend te zijn, ze weer in de voor griendcultuur geschikte toestand te brengen.

Deze grienden zijn dus reeds meer dan twintig jaar aan het verwilderen. De dicht opeen geplaatste wilgestobben groeien aldoor verder uit, worden topzwaar en slaan om bij storm. Op de wortelkluiten vestigen zich planten — veelal van groot formaat — die op de met het getij onderlopende bodem weinig kans hebben. Het geheel is in de loop der jaren zodoende reeds in een vrijwel onbegaanbare wildernis veranderd.

Het spreekt vanzelf dat dit onder de vogels bepaald niet onopgemerkt blijft. Een fraai voorbeeld daarvan vormt het enkele honderden hectaren grote griendcomplex in het centrum van de Brabantse Biesbosch, tussen de polders Noordplaat, de Dood, Turfzakken en Keizersdijk. Dit gebied is reeds uitgebreid beschreven (lit. a en b). Grote delen van deze grienden zijn nu als natuurreserveaat in handen van het Rijk, en worden beheerd en bewaakt door het Staatsbosbeheer.

Er heeft zich al jaren een flinke reigerkolonie gevestigd, gemengd met een bescheiden hoeveelheid roeken. De aalscholver broedt er helaas niet meer, maar wordt er nog wel waargenomen. Er huizen vele soorten bos- en zangvogels, de geluiden van koekoek, wielewaal en matkopmees vallen ons altijd het meest op. Verrassingen zijn niet uitgesloten. Zo wordt de kroon op onze waarnemingen aldaar tot op heden gevormd door een jonge zeearend. Deze zwierf rond op nabijgelegen zandplaten bij laag water, en in de gorzen. We zagen hem echter ook een paar maal uit het griend opvliegen, waar hij waarschijnlijk overnachtte (eind oktober-begin november 1965). Het terrein heeft zijn beroemdheid hoofdzakelijk verkregen door het voorkomen van een kleine broedkolonie kwakken (lit. c).

Dat het betreden van het griend verboden is, zal niemand verbazen. Bo-

vendien is dat door de onbegaanbaarheid niet zo'n aantrekkelijke bezigheid. Om iets van de kwakken te merken is het trouwens absoluut niet nodig. Deze vogels laten zich tijdens de broedtijd vrij dikwijls zien en horen, zowel overdag als 's nachts, zoals wij persoonlijk hebben kunnen vaststellen, hoewel de kolonie maar klein was, en vermoedelijk minder dan tien broedparen telde.

Van het dertigtal waarnemingen vielen er ongeveer 20 om het laagwater-tijdstip. Dit zou er op kunnen wijzen dat de meest merkbare activiteit van de kwak, namelijk de voedseltocht, zich in deze periode afspeelt. Dat zal waarschijnlijk ook wel zo zijn, maar de genoemde correlatie wordt vertroebeld door het feit, dat wij het gebied doorgaans bezochten op dagen dat het bevaarbaar was, dus met hoogwater midden op de dag, en bovendien alleen een overnachtingsplaats opzochten in de buurt van het griend. Het meest opmerkelijke van onze waarnemingen is derhalve misschien, dat de laatstgenoemde bezigheid vrijwel de enige moeite is geweest, die we behoeften te doen om een der zeldzaamste broedvogels van Nederland zo vaak te zien te krijgen!

Het gebied wordt in hoofdzaak bezocht door watersporters, die er, meestal per motorboot, een rustplaats zoeken. Deze rust is echter in het zomerseizoen door de steeds groter wordende aantallen boten soms moeilijk meer te vinden. Verstoring van het griend, niet zozeer door het aan land gaan, maar door het zeer ver in de kreken doordringen, komt nogal eens voor. Hier is het begrip „openbaar water” in het geding, waaraan sommigen wel een zeer ruime interpretatie geven. De grootste storing wordt echter veroorzaakt door een klein aantal speedboten, waarvan de eigenaars het als een sport beschouwen ook door de kronkelende kreken nabij het griend te stuiven. Zij geven daarbij blijk van nog wel zoveel sociaal gevoel, dat zij anderen met een claxon waarschuwen (!). De Biesbosch valt inderdaad wettelijk nog onder het rivierengebied, waarop geen snelheidsbeperking van kracht is.

Als de Biesbosch in de toekomst een optimale combinatie van recreatie- en natuurgebied zal moeten vormen, zullen enige beteugelende maatregelen ten aanzien van de watersport, waaronder snelheidsbeperking, zinvol zijn. In deze jaren kunnen wij met ergens een jaloers gevoel luisteren naar de verhalen van mensen, die de grienden in de omgeving van Keizersdijk al bezochten toen deze nog niet als reservaat ontoegankelijk waren verklaard. Het was dan ook een verrassing, toen we op een andere plaats een terrein aantroffen, dat in voorgeschiedenis en kwaliteit gelijk is te stellen, zij het dan dat de kwak er ontbreekt.

Het bestaat uit een sinds meer dan twintig jaar volledig verwilderd griend-complexje van 4 à 5 hectare, omgeven door een 100 meter brede rand jonger hout, wat rietgorzen, en verder water en polders. Het geheel wordt doorsneden door één kreek, en wordt vrijwel nooit bezocht.

De meest opvallende bewoners zijn de reiger en de roek, welke er in een enigszins gemengde kolonie broeden. In 1959 was het af- en aanvliegen van

Blauwe reiger / Foto J. L. Koolen

reigers al bekend, en er werden tijdens een vluchtig bezoek in juni acht nesten dicht bij elkaar aangetroffen. Sindsdien bleef de kolonie aanwezig.

In de loop van 1965 bezochten we het gebied meermalen. De bodem van het griend was vrijwel onbegaanbaar door de wortelkluiten van de vele omgewaaide wilgen, en de met dun slib dichtgelopen greppels. De waarnemingen moeten voor dit type terrein gewoon worden genoemd, doch het begrip „gewoon” is in deze tijd haast evenzeer te waarderen als het begrip „buitengewoon”.

Begin april begonnen overal in het griend dotters te bloeien, daar relatief 1.70 m hoog. Er lagen vier eieren in. Normaal moet men zich veel moeite geven om die te zien te krijgen. Dat was ook voor ons het geval, maar dan veel licht tot op de bodem kon doordringen. De roeke- en reigernesten te lang geduurd en dus teveel gestoord hebben. Tot onze verrassing vonden waren uiteraard al bezet. Het aantal roekenesten bedroeg ongeveer 20, waaronder enkele groepjes van 3 of 4 vlak bij elkaar. Diverse nesten waren nieuw, ze bestonden dan vrijwel geheel uit in elkaar gedraaide verzamelde wilgetwijgen. Alle nesten lagen zo hoog mogelijk in de boomtoppen.

Dit was ook het geval met de reigernesten. Het aantal lag tussen tien en twintig: door de moeilijke begaanbaarheid van het terrein zou een telling we ook een nest, gebouwd op de takken van een omgevallen wilg, slechts in horizontale in plaats van verticale richting!

Begin mei lagen er drie jongen in dit nest: een prachtig tafereeltje met er vlak onder de nog bloeiende dotters. Een maand later waren ze haast vliegvlug. Bij ons bezoek bleef één jong onverstoorbaar zitten. Een ander vertrouwde ons minder en stond oplettend te kijken. Het derde jong was het meest actief: het klauterde, zich met poten en snavel vasthoudend, langs de schuin liggende takken van de nestboom naar beneden. Het bleef in de directe omgeving van het nest op takken rondscharrelen: een der eerste pogingen om in deze ruige omgeving op eigen benen te staan.

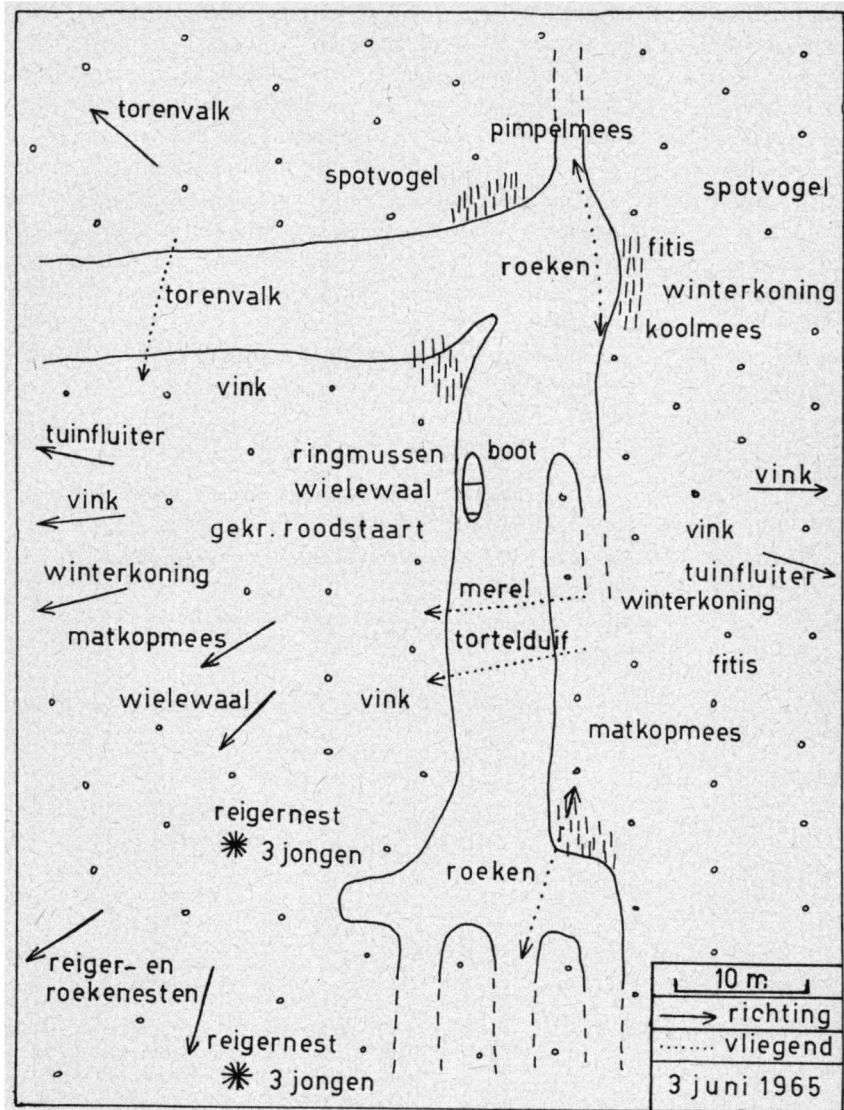
Ondanks de vrij eentonige boomgroei mag de zangvogelbevolking van grienden, en vooral van dit type, rijk genoemd worden. Hierover is reeds uitgebreid geschreven (lit. a). Doordat het terrein zo moeilijk begaanbaar is, zijn kwantitatieve inventarisaties zelden uitvoerbaar.

Een mooie indruk van de vogelrijkdom is echter te krijgen door rustig op één plaats, namelijk in de boot, in het vroegst van de ochtend te blijven luisteren en kijken. De waarnemingen van zo'n ochtend, 3 juni 1965, tussen 4 en 7 uur, zijn weergegeven in bijgaande tekening. Gezien de kleine afmetingen van het hierop geschetste gebied, ongeveer 60 x 80 meter, was dat een behoorlijke bezetting. Bovendien waren de avond tevoren zanglijsters en koekoeken te horen, terwijl 4 à 500 kauwtjes, die overal vandaan gekomen waren, de rust in de vogelkolonie aardig verstoorden voor ze gingen slapen. In de ochtend waren ze reeds geluidloos verdwenen.

De vraag dringt zich op, of alle weergegeven vogels op de waarnemingsplaats een territorium bezetten (meerdere vogels van één soort werden tegelijkertijd gehoord). Men kan zich zelfs afvragen, of ze werkelijk, althans in dit griend, als broedvogels moeten worden aangemerkt. Op of dicht boven de grond is er geen nestgelegenheid, daar deze bij gemiddeld hoog water onderloopt. De wilgestobben en wortelkluiten bieden soms wel mooie, maar ook gevaarlijke nestplaatsen. Misschien ligt de waarheid ergens in het midden, en mogen we aannemen, dat de waargenomen zang niet zo direct een broedterritorium aanduidt, doch dat de weergegeven vogels een veel groter (broed-)gebied bezetten dan het op de tekening weergegeven oppervlak.

De daaropvolgende winter hebben we de nesten geteld, welke waren overgebleven na de vele stormen en overstromingen in het najaar van 1965. Er waren nog 14 reigernesten, waarvan er twee met boom en al waren omgeslagen. Bovendien ontbraken er twee nesten, die ons bekend waren; hieronder was uiteraard dat mooie lage nest. De kolonie zal dus vermoedelijk iets meer dan 16 reigernesten bevat hebben. Bovendien waren er nog 18 roekenesten. De aantallen kwamen dus overeen met de in het voorjaar gemaakte schatting.

In 1964 en in 1965 broedde er een torenvalk in een oud kraaienest. Dieper in de griend vonden we nog een oud kraaienest, waarop een dikke laag voedselresten lag: vermoedelijk had een ransuil, welke we een paar maal hebben gezien, daarop een stel jongen grootgebracht. In 1964 broed-

de er ook een boomvalk, doch deze hebben we in het volgende jaar niet waargenomen.

Na de afsluiting van de zegaten zal er veel in de Biesbosch (moeten) veranderen. Hierbij zal uiteraard een neiging tot perfectionisme naar voren komen, ook ten aanzien van grondgebruik en -indeling. Het gebied wordt, overeenkomstig de zoutwatergetijde-gebieden, reeds sinds vele eeuwen door de natuur opgebouwd, en dankbaar door de mens in gebruik genomen. Dit is op zich een historie, waaraan dan ook wel een historisch recht is verbonden. Aanzienlijke delen van ons land hebben aan het natuurlijke

opbouwproces hun bestaan en hun vorm te danken. Dit proces zal nadat het getij is weggevallen acuut voor altijd eindigen.

De hier beschreven onproductieve grienden zijn gelegen op grondsoorten, die misschien tot de beste behoren van die welke in onze huidige natuurreservaten aanwezig zijn; in het algemeen genomen is dat immers „onland”. Desondanks bestaat er goede hoop, dat bij de ingebruikneming van de laatste grond die de natuur ons in dit gebied heeft gegeven, bepaald niet alleen het bovengenoemde „historisch recht tot exploitatie” zal gelden. We moeten nog afwachten hoe o.a. de verwilderde grienden zich na het wegvallen van het getij zullen houden. Doch het voortbestaan van een representatieve oppervlakte „oer-Holland” zal voor de volgende generaties een van de — misschien noodzakelijke — herinneringen aan het ontstaan van ons land betekenen.

LITERATUUR:

- a) C. J. Verhey e.a — „De Biesbosch, land van het levende water” — Jubileumuitgave K.N.N.V. 1961, pag. 179 e.v.
- b) A. Bakker — „De Biesbosch, een kostbaar gebied in een overgangsstadium” — N. en L. 16 (1962) 145.
- c) T. Lebret — „Een kleine broedkolonie van de kwak in Nederland in 1946 en 1947” — Ardea 35 (1947).

• J. M. van der Esch, *Kerkbuurt 1a, Papendrecht en J. L. Koolen, K. Doormanstraat 269, Rijswijk-Z.H.*

Snelverkeer maakt veel slachtoffers

Op een totaal van 23.000 wegkilometers, uitsluitend in de provincies Groningen, Drente en Overijssel, telde de heer C. van Vliet in 1966 aan herkenbare resten van vogels en zoogdieren in totaal 542 stuks, waarvan 344 zoogdieren en dus 198 vogels. Het zal geen enkele automobilist verbazen, dat de meeste slachtoffers onder de egels vallen (187) en dat de katten met 70 stuks op de tweede plaats komen.

Onder de 198 vogels vormen de mussen

(niet gespecificeerd) de talrijkste groep met 51 stuks, gevolgd door de meeuwen met 40 stuks, de merel met 30 stuks en de spreeuwen met 24 stuks. Voorts komen er in deze lijst 9 postduiven, 8 kraaien (niet gespecificeerd) en 5 waterhoentjes voor. Van alle overige soorten bedragen de aantallen minder dan 5 stuks.

(Gaarne doen wij nog eens een beroep op andere vogelliefhebbers-automobilisten, dergelijke cijfers een jaar lang te verzamelen, hetzij voor het totale aantal wegkilometers, hetzij voor enige geregeld afgelegde trajecten. — Red.).

• *De Nederlandse Jager*, 72ste jrg., no. 4, 10 febr. 1967